

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Om Begrebet Ironi

Citation: Kierkegaard, Søren: "Om Begrebet Ironi", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon; Finn Hauberg Mortensen, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 1997 , s. I. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-bi-txt-shoot-id3f373200-ac8d-445f-a8e9-7c6ac10ad174.pdf> (tilgået 13. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 1

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden. [Læs CC0-erklæringen](#)

Ironi som behersket Moment. Ironiens Sandhed

Der er allerede i det Foregaaende erindret om, at Solger i sine æsthetiske Forelæsninger gjør Ironi til Betingelse for enhver kunstnerisk Frembringelse. Naar vi nu i denne Forbindelse sige, at *Digteren* skal *forholde sig ironisk til sit Digt*, saa menes der hermed noget Andet, end naar der i det Foregaaende var Tale derom. Man har ofte nok lovpriist Shakspeare som Ironiens Stormester, og der kan jo heller ingen Tvivl være om, at man har havt Ret deri. Shakspeare lader imidlertid ingenlunde den substantielle Gehalt fordampe i et flygtigere og flygtigere Sublimat, og forsaavidt som hans Lyrik stundom culminerer i Vanvid, saa er der atter i denne Vanvid en overordentlig Grad af Objectivitet. Naar Shakspeare saaledes forholder sig ironisk til sit Digt, saa er det netop for at lade det Objective raade. *Ironien* er nu tillige *overalt tilstede*, den rathaberer ethvert enkelt Træk, for at der ikke skal være for Meget eller for Lidet, for at Alt kan skee sin Ret, for at den sande Ligevægt kan tilveiebringes i Digtets mikrokosmiske Forhold, hvorved Digtet graviterer i sig selv. Jo større Modsætninger der ere i Bevægelse, desto mere Ironi behøves der, for at styre og beherske de Aander, der selvraadigt ville storme frem. Jo mere Ironi der er, desto mere frit og digterisk svæver Digteren over sit Digtværk. Ironien er derfor ikke tilstede paa noget enkelt Punkt i Digtet, men er allestedsnærværende deri, saa at den i Digtet synlige Ironi *atter er ironisk behersket*. Ironien gjør derfor paa eengang Digtet og Digteren fri. Men for at dette skal kunne skee, maa Digteren selv være Herre over Ironien. Imidlertid følger det ingenlunde altid, at, fordi det lykkedes en Digter i Frembringelsens Øieblik at være Herre over Ironien, at han derfor i den Virkelighed, han selv tilhører, er Herre over den. Man pleier i Almindelighed at sige, at Digterens personlige Liv vedkommer En ikke. Dette er ogsaa ganske rigtigt; men i nærværende Undersøgelse turde det være paa sin Plads at erindre om *det Misforhold*, der i denne Henseende ofte kan finde Sted.

Hertil kommer, at dette Misforhold faaer større og større Betydning, jo mere *Digteren ikke* er forbleven paa det Geniales *umiddelbare* Standpunkt. Jo mere Digteren har forladt dette, desto nødvendigere bliver det ogsaa for ham, at have en Total-Anskuelse af Verden, og saaledes i sin individuelle Existents at være Herre over Ironien, desto *nødvendigere* bliver det for ham, at være til en vis Grad *Philosoph*. Er dette nu Tilfældet, da vil ogsaa den enkelte digteriske Frembringelse ikke staae i et blot udvortes Forhold til Digteren, han vil i det enkelte Digt see et Moment i sin egen Udvikling. Derved var det, at Goethes Digter-Existents var saa stor, at han fik sin Digter-Tilværelse til at congruere med sin Virkelighed. Men *hertil hører atter Ironi*, men vel at mærke *behersket Ironi*. For Romantikeren er den enkelte digteriske Frembringelse enten en Kjæledægge, som han selv er ganske forgabet i, og som han ikke kan forklare sig, hvorledes det har været ham muligt at kalde til Live, eller en Gjenstand, der vækker Lede. Begge Dele er naturligviis usandt, Sandheden er, at den enkelte Frembringelse er Moment. Hos Goethe var nu Ironien i strængeste Forstand et behersket Moment, den var en Digteren tjenende Aand. Paa den ene Side afrunder det enkelte Digt sig ved Ironien i sig selv; paa den anden Side viser det enkelte Digtværk sig som Moment og derved afrunder den hele Digter-Existents sig i sig selv ved Ironien. Professor Heiberg staaer som Digter paa samme Standpunkt, og medens næsten enhver Replik, han har skrevet, kan afgive et Exempel paa Ironiens indre Oekonomi i Stykket, saa viser der sig tillige gennem alle hans Stykker en sig bevidst Stræben, der indordner hvert enkelt sin Plads i det Totale. Her er altsaa Ironien behersket, nedsat til Moment; Væsenet er ikke noget Andet end Phænomenet, Phænomenet ikke noget Andet end Væsenet; Muligheden er ikke saa knibsk, at den ikke vil forføie sig ind i nogen Virkelighed, men Virkeligheden er Muligheden. Denne Anskuelse har Goethe altid vedkjendt sig, baade som stridende og som seirende, denne Anskuelse har han stedse foredraget med en uhyre Energi.

Men hvad der gjelder om Digter-Existentsen, det gjelder til en vis Grad om *ethvert enkelt Individ's Liv*. Digteren lever nemlig ikke poetisk derved, at han skaber et Digtværk, thi naar dette ikke staaer i noget bevidst og inderligt Forhold til ham, da er der i hans Liv ikke den indre Uendelighed, som er en absolut Betingelse for at leve poetisk (man seer derfor ogsaa, at Poesien ofte skaffer sig Luft gennem ulykkelige Individualiteter, ja at Digterens smertelige Tilintetgjørelse bliver en Betingelse for den poetiske Frembringelse), men han *lever først poetisk*, idet han selv er orienteret og saaledes indordnet i den Tid, i hvilken han lever, er positiv fri i den Virkelighed, han tilhører. Men saaledes at *leve poetisk kan* ethvert andet Individ ogsaa opnaae. Den sjeldne Gave derimod, den guddommelige Lykke, at kunne lade det poetisk Oplevede gestalte sig poetisk, bliver naturligviis kun de Udvalgtes misundelsesværdige Lod.

Idet Ironien saaledes er bleven *behersket*, er bleven standset i den vilde Uendelighed, hvori den stormer fortærende frem, saa følger deraf *ingenlunde*, at den nu skulde tabe sin Betydning eller *aldeles aflægges*. Tvertimod, naar Individet er rigtig stillet, og det er det derved, at Ironien er begrændset, saa faaer først Ironien sin rette Betydning, sin sande Gyldighed. Man har i vor Tid ofte nok talt om Tvivlens Betydning for Videnskaben; men hvad Tvivlen er for Videnskaben, det er Ironien for det personlige Liv. Ligesom derfor Videnskabsmændene paastaae, at der ingen sand Videnskab er mulig uden Tvivl, saaledes kan man med samme Ret paastaae, at intet ægte humant Liv er muligt uden Ironi. Naar Ironien nemlig først er behersket, da foretager den den modsatte Bevægelse af den, hvori den ubehersket forkynder sit Liv. *Ironien limiterer, endeliggjør, begrændser* og giver derved *Sandhed, Virkelighed, Indhold*; den *tugter og straffer* og giver derved *Holdning* og *Consistents*. Ironien er en Tugtemester, som kun den frygter, der ikke kjender den, men som den elsker, der kjender den. Den, der slet ikke forstaaer Ironi, der ikke har Gehør for dens Hvidsken, han

mangler eo ipso, hvad man kunde kalde det *personlige Livs absolute Begyndelse*, han mangler, hvad der momentviis er uundværligt for det personlige Liv, han mangler det Fornyelsens og Foryngelsens Bad, den Ironiens Renselses Daab, der frelser Sjælen fra at have sit Liv i Endeligheden, om den end lever kraftigt og stærkt deri, han kjender ikke den Forfriskelse og Styrkelse, der ligger i, naar Luften bliver for trykkende, da at trække ud og styrte sig i Ironiens Hav, naturligviis ikke for at blive deri, men for sund og glad og let atter at klæde sig paa.

Naar man derfor stundom hører En og Anden med stor Fornemhed at tale om Ironien i den uendelige Stræben, hvori den løber løbsk, saa kan man vel gjerne give ham Ret, men saafremt han ikke kjender den Uendelighed, der rører sig i Ironien, saa staaer han *ikke over men under* Ironien. Saaledes gaaer det overalt, hvor man overseer Livets Dialectik. Der hører Mod til, ikke at give efter for det Fortvivlelsens kløgtige eller medlidende Raad, der tillader En, at udslette sig selv af de Levendes Tal; men deraf følger ingenlunde, at enhver Spekhøker, der fedes og næres i Selvtilfredshed, derfor har mere Mod end den, der gav efter for Fortvivlelsen. Der hører Mod til, naar Sorgen vil bedaare En, naar den vil lære at forfalske al Glæde til Veemod, al Længsel til Savn, ethvert Haab til Erindring, der hører Mod til da at ville være glad; men deraf følger ingenlunde, at ethvert voxent gammelt Barn med sit vample Smiil, sine glædedrukne Øine har mere Mod end den, der bøiede sig i Sorgen, og som glemte at smile. Saaledes ogsaa med Ironien. Maa man derfor end advare mod Ironien som mod en Forfører, saa maa man ogsaa *anprise den som en Veileder*. Netop i vor Tid maa man anprise den. Videnskaben er saaledes i vor Tid kommen i Besiddelse af et *saa uhyre Resultat*, at det neppe kan hænge rigtigt sammen dermed; Indsigt ikke blot i Menneskeslægtens, men selv i Guddommens Hemmeligheder falbydes for saa godt Kjøb, at det seer ganske betænkeligt ud. Man har i vor Tid af Glæde over Resultatet glemmt, at et Resultat dog ingen Værdi har, naar det *ikke er erhvervet*. Men vee den, der ikke kan taale, at Ironien vil gjøre Regnskabet op. Ironien er som det Negative Veien; ikke Sandheden, men Veien. Enhver, som har et Resultat som saadant, han eier det ikke; thi han har ikke Veien. Naar Ironien nu træder til, da bringer den Veien, men ikke den Vei, hvorved den, der bilder sig ind at have Resultatet, kommer til at besidde det; men den Vei, ad hvilken Resultatet forlader ham. Dertil kommer, at det vel nærmest maa ansees for vor Tids Opgave, at sætte Videnskabens Resultater over i det personlige Liv, *personligt at tilegne* sig disse. Naar saaledes Videnskaben lærer, at Virkeligheden har absolut Gyldighed, saa gjelder det i Sandhed om, at den faaer Gyldighed, og man kan dog ikke nægte, at det vilde være saare latterligt, om En, der i sin Ungdom lærte og maaskee endog lærte Andre, at Virkeligheden havde absolut Betydning, blev gammel og døde, uden at Virkeligheden havde haft anden Gyldighed end den, at han baade i Tide og Utide havde forkyndt den Viisdom, at Virkeligheden havde Gyldighed. Naar Videnskaben medierer alle Modsætninger, saa gjelder det om at denne fyldige Virkelighed i Sandhed kommer tilsyne. Der er i en anden Retning i vor Tid en *uhyre Begeistring* og besynderligt nok, det, der begejstrer den, synes at være *uhyre Lidet*. Hvor velgjørende kan her ikke Ironien være. Der er en *Utaalmodighed*, der vil høste, *førend* den saaer, lad kun Ironien tugte den. Der er i ethvert personligt Liv saa Meget, der maa afvises, saa mange vilde Skud, der maae bortskjæres: her er Ironien atter en fortrinlig Operateur; thi, som sagt, naar Ironien er bleven behersket, da er *dens Function af yderste Vigtighed*, for at det personlige Liv kan faae Sundhed og Sandhed.

Ironi som et behersket Moment viser sig netop derved i sin Sandhed, at den lærer at virkeliggjøre Virkeligheden, derved, at den lægger det vedbørlige *Eftertryk paa Virkeligheden*. Heraf kan dog ingenlunde være Meningen, at ville paa godt St. Simonistisk forgude denne, eller at nægte, at der er, eller idetmindste, at der bør være i ethvert Menneske en Længsel efter et Høiere og Fuldkomnere. Men denne Længsel maa ikke udhule Virkeligheden, tvertimod maa Livets Indhold blive et sandt og betydningsfuldt Moment i den høiere Virkelighed, hvis Fylde Sjælen attraaer. Herved faaer Virkeligheden sin Gyldighed, ikke som en Skjærsild; thi Sjælen skal ikke saaledes luttres, at den ligesom ganske nøgen, blank og bar skulde løbe ud af Livet, men som Historie, hvori Bevidstheden successivt udlever sig, dog saaledes, at Saligheden ikke bestaaer i at glemme alt dette, men bliver præsent deri. Virkeligheden vil derfor ikke vrages, og Længselen skal være en sund Kjærlighed, ikke en kjælen, blødagtig Listen sig ud af Verden. Det kan derfor være sandt, naar Romantiken længes efter et Høiere; men som Mennesket ikke skal adskille, hvad Gud har sammenføiet, saaledes skal det heller ei sammenføie, hvad Gud har adskilt, men en saadan sygelig Længsel er netop et Forsøg paa at ville have det Fuldkomne før Tiden. Virkeligheden faaer derfor sin Gyldighed *ved Handling*. Men Handling maa ikke udarte til en vis taabelig Utrættelighed, den bør have en Aprioritet i sig, saaledes at den ikke fortaber sig i en indholdsløs Uendelighed.

Dette i *practisk* Henseende. I *theoretisk* Henseende maa *Væsenet vise sig som Phænomenet*. Idet Ironien er bleven behersket, troer den ikke længere, som visse kloge Folk i det daglige Liv, at der bestandig maa stikke Noget bagved; men den forhindrer ogsaa al Afgudsdyrkelse med Phænomenet, og som den lærer at agte Contemplation, saaledes frelser den ogsaa for den Udtværethed, der mener, at til at give en Fremstilling af Verdenshistorien f. Ex., skulde der behøves ligesaa lang Tid, som Verden har behøvet for at gennemleve den.

Forsaa vidt der endelig kunde være Spørgsmaal om Ironiens »*evige Gyldighed*«, da kan dette Spørgsmaal først finde sit Svar, idet man gaaer ind paa det humoristiske Gebet. *Humor* indeholder en langt dybere Skepsis end Ironi; thi det er ikke Endeligheden, men Syndigheden, Alt her dreier sig om; dens Skepsis forholder sig til Ironiens som Uvidenhed til den gamle Sætning: *credo quia absurdum*; men den indeholder

ogsaa en langt dybere Positivitet; thi den bevæger sig ikke i humane, men i theanthropiske Bestemmelser, den finder ikke Hvile ved at gjøre Mennesket til Menneske, men ved at gjøre Mennesket til Gud-Menneske. Dog, alt dette ligger udenfor denne Undersøgelses Grændse, og forsaavidt man skulde ønske Stof til Eftertanke, da vil jeg henvise til Prof.**Martensens** Anmeldelse af Heibergs nye Digte.